

Висновки. Отже, сьогодні традиційні народні прикраси залишаються оригінальними мистецькими творами, які постали внаслідок тривалого і складного розвитку української художньої культури. Народне мистецтво, в тому числі жіночі прикраси, засвідчують про своєрідність та самобутність вживання лемків у конкретне природне середовище, вироблення власного світовідчуття та світовідношення. Воно віддзеркалює ряд складних історичних нашарувань і різноманітних культурних впливів народів, в оточенні яких доводилось весь час проживати, – поляків, словаків, чехів, угорців та інших. Засобом емоційної виразності в ансамблі костюма, виступали відносно нечисленні, зате самобутні прикраси, в яких звучали архаїчні пласти мистецької культури українського народу.

Загалом, жіночі прикраси в одяговому комплексі лемків, який виділявся виразним об'ємно-просторовим звучанням, виступали емоційним заспівом, композиційно організовуючи елементи костюма. Особливо це стосується поширених нашийних прикрас – криз. Саме вони були змістовним центром лемківського костюма завдяки своїй формі, характеру та ритміці мотивів, насиченим і контрастним кольорам. Відносно ніжна вишивка рукавів сорочки, делікатний ритм смуг на камізели і спідниці, стрічки в голові композиційно підпорядковувалися, гармонійно узгоджувалися з прикрасами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бобровська О.В. Намисто і підвіски у вбранні населення черняхівської культури : автореф. дис... канд. іст. наук / О.В. Бобровська ; НАН України; Ін-т археол. – К., 2000. – 20 с.
2. Воропай О. Звичаї нашого народу: етнографічний нарис / О. Воропай. – К. : Оберіг, 1993. – 590 с.
3. Врочинська Г. Українські народні жіночі прикраси XIX – початку XX століть. Ч. 2 / Г. Врочинська. – К. : Родовід, 2015. – 232 с.
4. Жайворонок В. Знаки української етнокультури : словник-довідник / В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 703 с.
5. Забашта Р. Жіночі прикраси слов'ян і художня традиція античного світу (до проблеми історико-культурної сув'язі) / Р. Забашта // Студії мистецтвознавчі. – 2009. – №3(27) – С.20–39.
6. Захарчук-Чугай Р. Лемківщина : історико-етнографічне дослідження у 2-х тт. / Р. Захарчук-Чугай. – К. : Мистецтво, 2008. – Т. 2 : Духовна культура. – 420 с.
7. Івашина А. Українські народні жіночі прикраси XIX – початку XX століть / А. Івашина. – К. : Сполом, 2008. – 132 с.
8. Костишина Т. Особливості традиційного жіночого одягу і прикрас Лемківщина / Т. Костишина // Народна творчість та етнографія. – 1976. – № 5. – С.74–75.
9. Наулко В.І. Культура і побут населення України : навч. посіб. / Наулко В.І., Артюх Л.Ф., Горленко В.Ф. – К. : Либідь, 1993. – 288 с.
10. Павлюк С.П. Українське народознавство : навч. посіб. / Павлюк С.П., Горинь Г.Й., Кирчів Р.Ф. – Львів : Фенікс, 1994. – 608 с.
11. Пономарьов А.П. Українська минувшина : етнографічний довідник / Пономарьов А.П., Артюх Л.Ф., Косміна Т.В. – К. : Либідь, 1994. – 256 с.

Ільїна Г.

Науковий керівник – доц. Ороновська Л.Д.

ВПЛИВ ЕТНОПЕДАГОГІКИ НА РОЗВИТОК САМОСТВЕРДЖЕННЯ ТА САМОПІЗНАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Постановка проблеми. Відродження України неможливе без пробудження національної свідомості українського народу і, насамперед, підростаючого покоління. Наукові дослідження переконливо доводять, що дитина повинна постійно перебувати під впливом духовної культури, спадщини та традицій свого народу.

Національний компонент змісту шкільної освіти дає змогу будувати всю навчальну і виховну, класну та позакласну роботу в чіткій системі, послідовності й безперервності. І саме складові українського народознавства, на змісті яких побудовані Концепція виховання особистості в умовах розвитку української державності, основні положення Державної національної програми „Освіта: Україна XXI століття» [1], Державної програми „Вчитель» [2], Концепції загальної середньої освіти (12-річна школа) [12] є теоретико-методологічними й методичними орієнтирами в створенні системи громадського виховання засобами українського народознавства [1,с.18].

Одним із принципів Державної національної програми «Освіта: Україна XXI століття» - є національна спрямованість освіти, яка полягає в її органічному поєднанні з національною історією і традиціями, збереженні та збагаченні культури українського народу. Програмою також передбачено нероздільність навчання і виховання, що виявляється у підпорядкуванні організації та змісту освіти завданням формування всебічно розвинутої особистості, перетворенні системи моральних і духовних цінностей на важливий чинник виховання молодого покоління, відродження духовності українського народу, його менталітету.

Мета статті – здійснити порівняльний аналіз традиційних та сучасних умов, форм і методів впливу народної педагогіки (етнопедагогіки) на розвиток особистості.

Виклад основного матеріалу. Питанням національного виховання приділяли значну увагу видатні українські педагоги - Духнович О.В., Ушинський К. Д., Сухомлинський В.Д.

Зазначена проблема знайшла своє відображення в працях вчених: А. М. Богущ, Г. Н. Волкової, Т. Д. Дем'янюк, І. А. Зязюна, П. Р. Ігнатенко, В. І. Кононенко, С. К. Стефанюк та ін.

Головною метою національного виховання на сучасному етапі є передача молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, самобутності через формування особистісних рис громадянина України, які передбачають національну самосвідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і таланту.

Національне виховання ґрунтується на ідеях і засобах народної педагогіки, фольклору, наукової педагогічної думки, що уособлюють найвищі зразки духовної мудрості, на засадах родинного виховання [3].

Серед принципів національного виховання виділяють такі: природо відповідності, культуру відповідності, етнізації, гуманізму, демократизму, єдності сім'ї і школи, наступності і спадкоємності [6]. Педагогіка сьогодні стоїть на першій сходинці формування нової концепції, яка повинна базуватися на загальноосвітніх культурних та етичних цінностях, на загальнонародних засадах гуманізму. Саме життя, логіка людського існування, народна мудрість можуть прийти нам на допомогу, щоб відтворити саме ту ланку, яка була розірвана та частково втрачена.

Видатні педагоги Ю. Песталоцці, Я. Коменський теоретично обґрунтували й висунули низку конкретних засадних ідей народного виховання.

К. Ушинський, вивчаючи характер виховання, досвід, нагромаджений у цьому плані народами Європи, науково обґрунтував ідею народної педагогіки, яка передбачає наявність в індивіда ініціативи, незалежності в судженнях, розвитку творчого і гнучкого мислення, підвищення – рівня соціальної активності, самостійності, відповідальності.

Центральною ідеєю всієї педагогічної системи К. Д. Ушинського є ідея народності, що поєднується із принципами моральності й гуманності. Обґрунтувавши положення про те, що у кожній педагогічній системі є своя особлива мета і свої особливі засоби для досягнення цієї мети, він переконливо довів, що народ, який хоче зберегти націю, повинен спиратися на власну національну систему виховання, яка ґрунтується на народній педагогіці [8].

Народна педагогіка допомагає людині стати творцем власного життя. Засобами народних традицій вирішуються такі завдання, які мають відношення до свободи волі, самостійності, творчості. Молода людина, яка пропустила через душу культурні цінності свого народу, не може бути аморальною, інфантильною.

На нинішньому етапі розвитку українського суспільства суттєве значення у виховному впливі на молодь має накопичена віками скарбниця етнічних цінностей, які слугують невичерпним джерелом формування свідомості, характеру, психічних особливостей кожної людини. До таких цінностей відносимо традиції, які вироблялися нашими попередниками довгі часи.

Народні традиції розкріпають людину, створюють ситуації, за яких знімаються хибні суспільні гальма, котрі нав'язували особистості роль „гвинтика», „маленької людини»; засобами народних традицій формується нестандартне мислення, неповторність, створюються умови для саморозкриття та самореалізації. Народна мудрість через народні традиції застерігає, що без зусиль кожної особистості людство в цілому неможливо врятувати – земля цивілізація може щезнути. Існування цивілізації гарантується автономією та унікальністю особистостей і водночас – взаємозбагаченням у творчій єдності.

Обрядові дієства запобігають нівелюванню особистості, стимулюють її неповторність, навіть народжують героя. Адже суспільство може бути суспільством тільки тоді, коли воно складається із окремих «Я».

Здорове суспільство складається з неповторних особистостей. Інакше було б відхилення від сутності матері-природи [5, с. 89].

Важливо підкреслити, що для сучасної людини вірогідним змістовим критерієм етичного механізму є сфера діяльності як акт самовизначення. В результаті спілкування з людьми, які є носіями тих чи інших культурних цінностей (рідні, друзі, близькі, однокласники, односельці), емоційний контакт виступає домінуючою насадодою та народження найвищого почуття, як-от: любов людини до людини, повага до ближнього (в результаті певної взаємодії – такою взаємодією можна назвати спеціально створені ситуації конкретних обрядових дійств, а саме: «посилальні» 7-8 січня, уславлення господаря і його родини, побажання добра родині тощо). Зазначений етичний механізм і спонукає до нових емоційних контактів та прагнень, взаємодія яких примножує загальнолюдські цінності, вимагає осмислення себе як людини [4, с. 360].

Незважаючи на те, що сьогодні створено такі умови, коли людський розум може вийти за рубежі ноосфери, цивілізація все-таки робить для кожної людини актуальним заклик древніх – пізнати себе. А в самопізнанні людини центральним є питання: що таке людина? що є я сам? де моє місце? Саме відповіді на ці питання і намагається дати етнопедогогіка, заглиблюючи свій погляд у майбуття. А коли людина пізнає себе – тільки тоді дістане відповідь на питання: що таке світ? що таке Всесвіт? в чому суть загальноосвітніх цінностей.

Етнопедагогіка виступає як стимул самопізнання, адже, у зустрічах творця з його творінням і поглядом суспільства на це творіння відбувається гармонізація стосунків між суспільством і особистістю. Зазначені процеси зустрічі народу – творця народної мудрості – з удосконаленим плодом своєї творчості – мудрістю – якраз і відбуваються під час зимових вечорниць (починаючи Введенням і закінчуючи хрещенням) через засоби народних обрядів.

У циклі обрядових дійств індивід сприймає культурно-історичну спадщину емоційно, через напрацьовані значення та певні правила, використання яких є реалізацією ціннісних критеріїв у людських стосунках, які продовжують добродійство, любов, порядність, красу. Хоча бажано зазначити, що одне й те саме явище може сприйматися індивідами по-різному. Це залежить від наявності в них почуття самоутвердження (сама участь в обрядових дійствах та радість як результат успішного самоутвердження і формують таке почуття). А ставлення конкретної людини до цінності, якраз і допомагає визначити основні критерії етнопедагогіки.

Принципами, якими керується народна педагогіка під час виконання різних обрядів, є похвала, емоційне сприймання продуктів дитячої творчості та художньої діяльності; вони є основними механізмами які збалансовують й зорієнтують спадкові потяги дитини до самовираження через такі етапи: 1) вибір змісту діяльності; 2) пошук адекватних форм вираження того стану, який дитина переживає чи пережила, чи мріє побувати в ньому.

Народна педагогіка, керуючись засобами спілкування, прогнозує діяльність дитини, спираючись на основний принцип народознавства – природо відповідність. Згідно з цим принципом у дітей розвивається високий рівень самостійності, здатності до саморегуляції та самовдосконалення на основі свідомого ставлення до себе [5,с.90].

Висновки. Отже, засвоєні соціальні норми (як перехід зовнішніх у внутрішні) становлять зміст ціннісних уявлень особистості, зумовлюють спрямованість активності, а також внутрішню позицію. Поява зусиль, спрямованих на узгодження взаємин з іншими, - і спрямованість на самовдосконалення та самоствердження, і є виявом вищих потреб у саморозвитку. Поведінка – це реалізація свідчень про вияв конкретних діянь індивіда, здатність до керування своєю активністю. Вирішальна роль у регулюванні поведінки індивіда з оточенням через ряд дійств. Розуміння ціннісних уявлень – це елементи мотиваційної структури – основа для вибору нормативу поведінки, тобто настанова на самореалізацію. Стимулювання функціональної єдності цінностей (у вигляді еталона або допустимої поведінки) є формою виявлення індивідом своїх прагнень до самоутвердження.

Наявність таких форм означає дію механізму, який стимулює самореалізацію на практиці. Особливістю ціннісної системи є поєднання віддалення у часі ціннісних цілей, яке сприяє саморегуляції. Провідним фактором, що зумовлює зміст орієнтацій, є характер потреб і мотивів:

- а) прагнення вийти за рамки шкільного життя, ввійти світ дорослих; нагромадження нового досвіду утверджує «я» і дає можливість визначитися на шляху до зрілості;
- б) протиставити себе дорослим, що розвиває автономність, формує здатність до саморегуляції;
- в) намагання приєднатися або відмежуватися від дорослих;
- г) прагнення здобути визнання від старших(дати можливість реалізувати свої погляди, уявлення);
- д) прагнення до самоствердження; засвоєнням підлітком соціального досвіду; випробування «я» у спільних діях.

Наявний характер потреб дає змогу визначити внутрішню позицію індивіда і сприяє досягненню певних результатів та утворенню певних ціннісних орієнтирів [7,с.38].

Там, де етнопедагогіка занепала, утворився морально-етичний вакуум, його заповнювали бездуховні та без інтелектуальні вироби масової культури, ідеологічні сурогати, – але вони довели свою виховну неспроможність на практиці, і, як виявилось, не змогли замінити собою справжні гуманістичні, людину стверджуючі цінності.

Отже, етнопедагогіка це єдиний важіль за допомогою якого майбутнє людства перебудує своє розуміння, світосприймання, світостановлення та світосприйняття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волков Г. Н. Этнопедагогика предмет, проблемы, современные поиски// становление этнопедагогика как отрасли педагогической науки. – элита, 2003. С.22-23.
2. Державна національна програма «Освіта». – К. Райдуга, 1994. – С.62.
3. Державна програма «Вчитель» // Інформ. збірник МОН України. – 2002. - №10. – С.3-12.
4. Етнографія України: Навч. посібник /За ред. С. А. Макарчука – Львів: Світ, 1994.- 520с.
5. Ігнатенко П.Р., Поплужний В.А. та ін. Виховання громадянина: психологічний і народознавчий аспекти: навчально-методичний посібник. – К.; Інститут змісту і методів навчання, 1997. С.89-90.
6. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа)// Початкова школа. – 2002. - №2.- С.3-5.
7. Стефанюк С. Українське народознавство (практичне народознавство): Навч. посібник. – Харків: ББН., 2003. – С. 6-44.
8. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори у 2-х т. –К.: Рад. школа, 1983. –Т. 1. –488с.